

УДК 374.72+374.73(493)

*Олена Фучила,
Любов Балацька*

ОСОБЛИВОСТІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У СУЧАСНІЙ ФЛАНДРІЇ (БЕЛЬГІЯ)

Інформаційна епоха спричинила суттєві структурні зміни у політичних стратегіях розвитку багатьох країн і надалі впливає на міжнародну торгівлю, ринок праці, підприємства й організацію виробництва. Людський фактор та суспільства одночасно і формують ці зміни, і змушені до них пристосовуватись. Використання новітніх технологій у щоденному житті, нові вимоги на ринку праці та участь у процесах глобалізації, у свою чергу, вимагають нового, вищого, рівня знань і навичок.

Отже, економіка знань і соціо-демографічні зміни впливають також на зайнятість населення та якість робочої сили. Переміщення акценту на збільшення кількості робочих місць для висококваліфікованих працівників зменшило попит на некваліфікованих робітників, серед яких суттєво збільшилося безробіття. Оскільки безробіття веде до маргіналізації цих верств населення та, відповідно, зростання криміногенності у суспільстві, питання навчання впродовж усього життя набуває все більшого значення. Для підвищення конкурентоспроможності й адаптації до нових технологій в умовах глобалізованого світового суспільства необхідно використовувати всі можливості для неперервної освіти, у тому числі навчання, що пропонують недержавні організації [5].

Дослідження організації неформальної освіти у різних країнах Європи проводять численні зарубіжні науковці, зокрема Ф. Де Бакер (F. De Backer), А. Ванденбрук (A. Vandembroucke) [6], Л. Вермерш (L. Vermeersch), К. Ломбертс (K. Lombaerts), В. Еліас (W. Elias), І. Де Мейер (I. De Meyer), українські науковці В. Андрущенко, А. Гончарук [1], В. Давидова, М. Лещенко, Н. Ничкало, Л. Пуховська, А. Сбруєва, І. Фольварочний та ін. Серед організацій, які займаються розв'язанням цієї проблеми – Організація економічного співробітництва та розвитку, Європейський центр розвитку та професійного навчання тощо за підтримки урядів країн Європи й Америки. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень у цій галузі, проблема залишається недостатньо вивченою. Так, українські науковці не приділяли достатньої уваги організації неформальної освіти у сучасній Фландрії (Бельгія).

Отже, метою нашого дослідження є аналіз досвіду сучасної Бельгії (а саме її фламандомовної частини) щодо організації неформальної освіти дорослих. Нами визначені такі завдання: здійснити аналіз літературних джерел, дослідити досвід Фландрії щодо організації неформального навчання з метою його застосування в системі освіти дорослих України.

Неформальна освіта – це освіта, що не приводить до отримання жодного офіційного (тобто визнаного Міністерством освіти) сертифікату чи кваліфікації, хоча учасники навчання іноді отримують сертифікати, що підтверджують факт успішного завершення навчання. Навчальні цілі та завдання визначаються лише з урахуванням потреб слухачів і їхніх побажань. Неформальна освіта дорослих у Фландрії знаходиться під патронатом Міністерства культури, молоді, спорту та засобів масової інформації фламандомовної спільноти Бельгії та визначається як “соціо-культурна діяльність”. Вона охоплює широкий діапазон культурної, відпочинкової, освітньої та суспільної діяльності, призначеної для підвищення особистого розвитку та встановлення вищого соціального статусу дорослих громадян із наголосом на зростання добробуту індивідів та груп у сучасному суспільстві. Таким чином, вона постає частиною концепції неперервної освіти [3, с. 18].

Соціокультурна діяльність, спрямована на дорослих Фландрії – друга за важливістю після обов’язкової середньої освіти. Третьою стороною, що продовжує діяльність двох згаданих вище культурно-освітніх ланок, є сектор професійного мистецтва і культурної спадщини. Організації цього сектора можуть претендувати на державне фінансування, якщо пропонують освітні послуги та розвивають культурні компетенції населення.

З 1970-х рр. галузь соціокультурної освіти була професіоналізована завдяки політиці урядових грантів. У квітні 2003 р. Парламент Фландрії прийняв декрет стосовно визнання та державного фінансування організацій неформальної освіти дорослих. Нове законодавство зумовило критерії відповідності для визнання та підтримки близько 100 соціокультурних організацій. Воно також постановило, що фінансування має надаватися на основі кількісних оцінок їхньої діяльності, а не на основі її якості. Більше того, політика уряду передбачала субсидії для додаткової культурної інфраструктури та програм, а конкретно послуг, що пропонують публічні бібліотеки та культурні центри. Загалом уряд зробив доступним різноманіття можливостей, включаючи урядові структури, відповідні гранти, матеріали й обладнання для професійної підтримки. Оскільки добробут особи та групи осіб у суспільстві є одним із головних стовпів соціокультурної освіти, деякі ініціативи спрямовані на дорослих із дефіцитом

базових навичок. Тим не менше, вони є лише однією з багатьох цільових груп у складі соціо-культурної освіти [4, с. 21].

Неформальна культурна освіта, зазвичай, відбувається у вільний від роботи час. Тим не менше, культурна освіта в межах обов'язкової формальної освіти та культурне навчання під час відпочинку не можна вважати абсолютно різними категоріями. Неформальну освіту часто організовують на базі та у співробітництві зі школами й іншими офіційними навчальними закладами, вона часто використовує ті ж навчальні методики, стратегії та педагогічні прийоми (наприклад, навчання у групах) [6, с. 4]. Тому важко диференціювати один вид освіти від іншого, тим більше, що у Бельгії (особливо у Фландрії) організації, що надають освітні послуги у напрямі соціо-культурної освіти, мають право на державне фінансування (за певних умов) так само, як і державні освітні структури.

Соціокультурну діяльність у Фландрії здійснюють асоціації, регіональні "Народні вищі школи", рухи та спеціалізовані заклади (наприклад, групи особливого призначення й освіта дорослих у профспілках). Сектор неформальної освіти має також власний Центр підтримки соціально-культурної діяльності – Соціус (флам. – Steunpunt voor Sociaal-Cultureel Volwassenenwerk, SoCiuS).

Асоціація – це мережа підрозділів чи груп (у Фландрії їх 57), що діють із метою надання їхнім членам та учасникам відчуття значущості та свободи з точки зору особистого та соціального розвитку. Асоціації реалізують культурну, освітню та соціальну діяльність. Асоціація повинна складатись із щонайменше 50 активних (локальних) підрозділів або груп, діяти щонайменше у трьох провінціях. Для отримання фінансування асоціація має складатись із щонайменше 25 підрозділів.

Соціокультурний рух – це організація національного характеру, що спеціалізується на конкретній тематиці чи низці пов'язаних тематик. Його філії (32 по всій території Фландрії) організовують діяльність у напрямі розвитку національної свідомості, освіти та соціальної діяльності для здійснення соціальних змін і спрямована на широкий загальний громадян.

Деякі асоціації та філії соціо-культурного руху організовують інформальне навчання для цільових груп (воно базується на неформальних людських стосунках для отримання знань мови, культурних звичок і традицій, притаманних нації-господарю) та отримують фінансування від уряду Фландрії.

З 2004 р. 13 народних вищих шкіл (або Центри навчання-плюс) діють у 13 регіонах. Вони займаються неформальною освітою у своїх регіонах, організовуючи власні програми та координуючи програми, що пропонують інші культурні провайдери.

Національні навчальні заклади (у Фландрії їх 26) мають функціонувати у щонайменше 4 провінціях. Існує 3 типи національних навчальних закладів: спеціалізовані навчальні заклади; профспілкові навчальні заклади; навчальні заклади для цільових груп з особливими потребами й осіб, що відбувають покарання.

Ті національні навчальні заклади, що присвятили свою діяльність особам з особливими потребами, за вказівками уряду об'єдналися у 3 федерації. Через їхні неформальні освітні програми вони повинні розвивати соціокультурну активність інвалідів та їхнього оточення. Четверта частина цих програм скерована на навчання персоналу з неприбуткових організацій (у тому числі волонтерських), що надають освітні послуги таким цільовим групам.

Уряд також фінансує “Федерацію навчальних закладів для осіб з особливими потребами”, яка об'єднує організації, що працюють у галузі соціо-культурного навчання та, крім того, надає певні послуги у сфері соціальної адаптації громадян [3].

Дім фламандської мови (флам. – *Huizen van het Nederlands*) – організація, філії якої засновано у кожній провінції Фландрії та у містах Антверпен, Гент та Брюссель як центри вивчення фламандської як другої мови. Її метою є оптимізація освітніх послуг для нефламандомовних осіб, що завершили стаціонарну обов'язкову освіту та бажають вивчати фламандську мову з метою соціального, професійного або освітнього розвитку. Ця організація приймає на навчання осіб, що виконали професійний та уніфікований вступний тест, що складається з тесту когнітивних навичок (флам. – *cognitieve vaardigheidstest, COVAAR*) та тесту з фламандської мови. Після оцінювання початкових знань особи її скеровують на курс згідно з результатом тестування. Завдяки спеціальній системі реєстрації учасників навчання ця організація інформує уряд про потреби громадян, про чергу бажаючих навчатися, досягнення учнів і кількість учасників, що достроково припинили навчання. У 2004 р. на роботу Дому фламандської мови суттєво вплинула нова політика натуралізації нефламандомовних іммігрантів. Особи, що прагнуть отримати бельгійське громадянство, мають пріоритет під час реєстрації на курс грамотності фламандської як другої мови (у тому числі звільнення від сплати реєстраційного внеску) [3, с. 80].

У 2005 р. соціокультурна освіта та базова освіта дорослих об'єднали зусилля у проекті “Базова освіта дорослих і соціально-культурна освіта для дорослих”. Метою цього проекту є стимулювання дорослих із дефіцитом базових навичок до навчання у секторі неформальної освіти.

Соціус – це незалежна організація, яку фінансує Міністерство культури Фландрії, що є центром підтримки соціо-культурної діяльності дорослих

у Фландрії. Його назва походить від латинського слова *socius*, що означає “компаньон”, “супутник у подорожі”. Відповідно до назви він виконує три завдання: практичну підтримку та навчання, розвиток практичної діяльності та спілкування. Ця організація пропонує спеціальний курс навчання про те, як використовувати досвід людей для навчання впродовж усього життя. Цей курс обміну життєвим досвідом спрямований на допомогу людям із груп соціального ризику.

Практична підтримка та навчання реалізуються за допомогою: підвищення кваліфікації соціальних працівників; організації ввідних тренінгів для працівників-початківців; підтримки роботи соціокультурних організацій у роботі з певними цільовими групами громадян (наприклад, осіб похилого віку, осіб із особливими потребами, осіб із несприятливого середовища), забезпечуючи доступ до нових методик і засобів навчання; забезпечення інформації про неформальну освіту дорослих у країнах Європи, підтримки участі у проектах та обміну досвідом з іншими країнами.

Розвиток практичної діяльності здійснюється у напрямі підтримки нових ініціатив, методів, шляхів роботи та керівництва оновленням різноманітних проектів. Кожні два роки Соціус організовує форум соціокультурної роботи дорослих. Він підтримує використання та розвиток комп'ютерного навчання у секторі освіти дорослих. Він також підтримує різні професійні асоціації (спілки), у діяльності яких беруть участь особи, що займаються однаковою формою діяльності у різних організаціях і бажають обмінюватися досвідом, підвищувати кваліфікації.

Спілкування означає надання соціокультурним працівникам інформації, що може бути потрібною та важливою у їхній щоденній праці. Для цього центр використовує численні цифрові канали, публікації та інші види інформаційних засобів. Особливу увагу центр приділяє напрямам “побудова спільноти та соціальна активація” і “різноманітність та інтеркультуралізація”. Він також випускає журнал “Взаємодія” (флам. – “WisselWERK”) [2, с. 10].

Культурну та соціальну роботу з ув'язненими проводить неформальна організація “Червоний антрацит” (флам. – “De Rode Antraciet”).

20 лютого 2006 р. було опубліковано “Фламандський план дій: Інтеркультуралізація культури, молоді та спорту”. У цьому плані зазначено, що керівництво та персонал Соціусу, вищих народних шкіл та інших соціокультурних організацій мають бути укомплектовані за принципом етнічного та культурного різноманіття. Термін “інтеркультурність” також використано як критерій оцінювання якості роботи організацій в усіх сферах освітньої діяльності. Це означає, що практично поняття плюралізму має бути відображене у річних планах і програмах цих організацій [3, с. 37].

Таким чином, “проблемі освіти дорослих приділяється суттєва увага в освітній політиці розвинутих країн ЄС. Вона розглядається як механізм досягнення сталого економічного розвитку, гарантування громадянського прогресу та демократичного устрою суспільного життя; як вияв відповідальності суспільства за формування людського та соціального капіталу, який є ключовим елементом сучасного суспільства знань” [1, с. 35].

Позитивний педагогічний досвід Фландрії дозволяє розробити рекомендації щодо впровадження європейського досвіду в сфері неформальної освіти дорослих в Україні. По-перше, необхідно на урядовому рівні визнати значущість і дієвість неформальної освіти дорослих як засобу неперервного навчання. По-друге, потрібно усвідомити, що саме неформальна освіта може допомогти у декриміналізації суспільства і надати допомогу в самоосвіті особам із груп соціального ризику.

Посилання:

1. Гончарук А. Неформальна освіта дорослих у країнах ЄС / Альона Гончарук // Педагогічні науки. — 2012. — № 54. — С. 31—36.
2. Country Report on the Action Plan on Adult Learning (Belgium). — Brussels : Research voor Beleid, 2011. — 22 p.
3. National report on the Development and State of Art of Adult Learning and Education (ALE) // The 6th International Conference on Adult Education (CONFINTEA VI), 9 June 2008 / Flemish Community of Belgium, Ministry for Education and Training, International Relations Office. — Belgium, 2008. — 126 p.
4. OECD/CERI – study: What works in innovation in education. Background Report Belgium – Flanders / [I. De Meyer]. — Gent : Universiteit Gent — Education Department, 2006. — 55 p.
5. OECD Thematic Review on Recognition of Non-Formal and Informal Learning Country Background Report Flanders (Belgium). — Brussels : OECD, 2008. — 119 p.
6. *Vandenbroucke A.* Mapping the field of non-formal cultural education in Flanders (Belgium). A descriptive study with evaluative SWOT-analysis Management summary / *Anneloes Vandenbroucke, Lode Vermeersch.* — Flanders, Leuven : HIVA-KU Leuven (Research Institute for Work and Society), 2012. — 24 p.

References (transliterated and translated):

1. *Honcharuk A.* Neformalna osvita doroslykh u krainakh YeS (Informal adult education in the EU). // *Pedagogical Sciences*, 2012, № 54. P. 31—36.
2. Country Report on the Action Plan on Adult Learning (Belgium). Brussels : Research voor Beleid, 2011, 22 p.
3. National report on the Development and State of Art of Adult Learning and Education (ALE) // The 6th International Conference on Adult Education (CONFINTEA VI), 9 June 2008 / Flemish Community of Belgium, Ministry for Education and Training, International Relations Office. Belgium, 2008, 126 p.
4. OECD/CERI – study: What works in innovation in education. Background Report Belgium – Flanders / [I. De Meyer]. Gent: Universiteit Gent — Education Department, 2006, 55 p.
5. OECD Thematic Review on Recognition of Non-Formal and Informal Learning Country Background Report Flanders (Belgium). Brussels : OECD, 2008, 119 p.

6. *Vandenbroucke A., Vermeersch L.* Mapping the field of non-formal cultural education in Flanders (Belgium). A descriptive study with evaluative SWOT-analysis Management summary. Flanders, Leuven : HIVA-KU Leuven (Research Institute for Work and Society), 2012, 24 p.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2013

Е. Фучила, Л. Балацкая

**Особенности неформального образования взрослых
в современной Фландрии (Бельгия)**

В современной Фландрии неформальное образование является важным звеном системы образования взрослых, направленным на повышение конкурентности и адаптации к новым технологиям в условиях глобализованного мирового сообщества. В статье описаны основные составляющие этого сектора образования, их основные функции и целевые группы, а также показана сфера деятельности неформального образования как провайдера непрерывного образования, предлагающего гражданам помощь в реализации различных экономических, социальных и культурных интересов. Положительный педагогический опыт Фландрии позволяет разработать рекомендации по внедрению европейского опыта в сфере неформального образования взрослых в Украине. Во-первых, необходимо на правительственном уровне признать значимость и действенность неформального образования взрослых как средства непрерывного обучения. Во-вторых, нужно осознать, что именно неформальное образование может помочь в декриминализации общества и оказать помощь в самообразовании лицам из групп социального риска.

Ключевые слова: Фландрия, неформальное образование, образование взрослых, непрерывное образование.

H. Fuchila, L. Balatska

**Peculiarities of Non-formal Adult Education
in Modern Flanders (Belgium)**

In modern Flanders non-formal education is an important part of the adult educational system, leading to the increase of the competitiveness and adaptation to new technologies in the globalised world community. The article deals with the main components of this educational sector, their functions and target groups; and describes the field of the non-formal education as the provider of continuing (lifelong) education helping citizens realize divergent economic, social and cultural interests. Positive educational experience of Flanders allows developing recommendations for the implementation of the European experience in the field of non-formal adult education in Ukraine. Firstly, it is necessary to recognize the importance and effectiveness of non-formal adult education as a means of lifelong learning at the government level. Secondly, it is necessary to realize that non-formal education can help to decriminalize the society and to assist people from social risk groups in self-educating.

Key words: Flanders, non-formal education, adult education, continuing (longlife) education.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Г. М. Лактіонова